

УДК 81'42+81'373.612:004.738.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIV-22>

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Шкворченко Наталія

доктор філологічних наук, професор
завідувачка кафедри романо-германської філології та
методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
ORCID ID: 0000-0002-7146-7244

Коваленко Андрій

аспірант 1 курсу, спеціальність 035. Філологія
Міжнародний гуманітарний університет
ORCID ID: 0009-0003-9685-451X

У статті досліджено прагматичні аспекти концепту ВІЙНА в українському інтернет-дискурсі соціальних медіа, зокрема в жанрі новин. Метою роботи є виявлення мовних засобів репрезентації цього концепту та аналіз їх прагматичного впливу на масову аудиторію. Теоретичну основу становить діадна модель концептуальної структури, що передбачає поділ на ядро та когнітивну периферію.

Емпіричною базою слугували автентичні тексти з корпусу UkrTenTen2022, зібрані в період 2014–2022 років. Методологія включає контент-аналіз, контекстуальний та прагматичний аналізи. Встановлено, що лексема «війна» є домінантною в суспільно-політичному медійному просторі, а її репрезентація найчастіше виконує репрезентативну функцію мовленнєвих актів. До ближньої когнітивної периферії належать одиниці на кшталт «агресія», «бойові дії», а до дальньої – «вторгнення», «окупація» тощо.

Результати дозволяють глибше зрозуміти функціонування концепту ВІЙНА як інструменту впливу на суспільні наративи, що формуються в цифровому середовищі. Контекстуальний аналіз 100 текстів показав, що найчастіше концепт ВІЙНА використовується для подачі фактів і емоційного вираження. Таким чином, це дослідження відкриває нові можливості для подальшого вивчення концепту ВІЙНА в медіадискурсі, як-от порівняння з текстами після 2022 року або в іншомовних медіа.

Ключові слова: концепт, прагматичні аспекти, соціальні медіа, війна, ядерний, периферія, комунікація.

Shkvorchenko Nataliia

Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Romano-Germanic
Philology and Methods of Teaching Foreign Languages
International Humanitarian University

Kovalenko Andrii

Postgraduate Student, Specialty 035. Philology
International Humanitarian University

PRAGMATIC ASPECTS OF FUNCTIONING OF THE CONCEPT “WAR” IN SOCIAL MEDIA

The article explores the pragmatic aspects of the concept WAR in the Ukrainian online media discourse, particularly within the news genre. The main objective is to identify the linguistic means used to represent this concept and to analyze their pragmatic impact on the mass audience. The theoretical framework is based on a dyadic model of conceptual structure, which consists of the core of the concept and its cognitive periphery. The empirical basis comprises authentic texts from the UkrTenTen2022 corpus, collected between 2014 and 2022. The methodology includes content analysis, contextual analysis, and pragmatic analysis. The study reveals that the lexeme “war” holds a dominant position in the socio-political media space and is most frequently employed in representative speech acts. Units such as “aggression” and “combat operations” form the near periphery, while “invasion”, “occupation”, and similar terms represent the distant periphery. The findings provide deeper insight into how the concept WAR functions as a tool of influence within public narratives in digital environments. Contextual analysis of 100 texts indicates that the concept is most commonly used for factual reporting and emotional expression. This study opens new possibilities for further research, including comparative analysis with post-2022 media texts or cross-linguistic media discourse.

Key words: concept, pragmatic aspects, social media, war, nuclear, periphery, communication.

Вступ. Сучасні соціальні медіа є впливовим засобом відображення та формування світогляду суспільства. Особлива увага часто приділена темам, пов'язаним із конфліктами, агресією та війною, які активно обговорюються в медіа, соціальних мережах і блогах. Концепт ВІЙНА відноситься до головних елементів такого дискурсу. Він не тільки відображає реальність сучасного світу, а й виконує функцію ідеологічного впливу на масову свідомість.

Виділивши прагматичні аспекти концепту ВІЙНА, ми зможемо зрозуміти, в яких ситуаціях, з якою метою і як саме він може реалізовуватись у медіа. Також це допоможе зрозуміти, на які соціальні групи він матиме найбільший вплив. Цей вплив має розглядатись із двох боків – психологічного та філософського. Їх сукупність становить загальне сприйняття понять миру і війни в індивіда і те, яким чином на нього впливає інформація з медіа [3].

Метою дослідження є виявлення та аналіз прагматичних аспектів концепту ВІЙНА в соціальних медіа. Це передбачає дослідження мовних одиниць, що використовуються для репрезентації війни та їх прагматичного впливу на аудиторію.

Досягнення цієї мети передбачає:

- установлення основних мовних засобів вираження концепту ВІЙНА;
- аналіз прагматичних аспектів лексичних одиниць, пов'язаних із темою війни;
- виявлення стратегій впливу в соціальних медіа;
- узагальнення результатів щодо прагматичних аспектів концепту ВІЙНА в сучасному медійному просторі.

Статтю спрямовано на виявлення особливостей впливу концепту ВІЙНА в масових медіа на формування суспільних наративів про збройні конфлікти.

Методи та методики дослідження. Задля отримання потрібних результатів було використано методи лінгвістичного аналізу, а саме: аналіз контенту, контекстуальний та прагматичний аналізи. Матеріалом контент-аналізу слугували автентичні тексти українського інтернет-дискурсу в жанрі «Новини» з українського корпусу на базі ресурсу Sketch Engine, які було зібрано з початку 2014 року до кінця 2022 року. Контекстуальний аналіз було проведено на основі 100 дискурсів із зазначеного корпусу з метою створення вибірки цитат для подальшого прагматичного аналізу концепту.

Саме поняття концепту є усталеним серед лінгвістів, проте його значення і класифікація його функцій між науковцями може відрізнятися. [1; 4; 5] На основі досліджень цих визначень Т. Семенюк та С. Усік беремо до уваги, що концепт несе в собі лінгвістичне та культурно-етнічне значення [6, с. 39].

У розподілі концептів за їх актуалізацією в певних сферах В.Л. Іващенко виділяє наївно-побутові, політичні, суспільно-політичні, лінгвістичні моральні, художні, топоетичні, естетичні, логічні, науково-логічні, наукові, ненаукові, філософські, історіософічні, міфологічні тощо. Розглядаючи концепт ВІЙНА за класифікацією науковиці, слід зазначити, що він належить до суспільно-політичної сфери [2].

Результати та дискусії. Корпусний аналіз українського вебкорпусу UkrTenTen 2022 проводився в жанрі «Новини», котрий містить приблизно 1,130 млрд. слів. Під час контент-аналізу було встановлено, що лексема «війна» трапляється 702 591 раз, що свідчить про її домінуючий статус у суспільно-політичному інтернет-дискурсі [10].

Нами було використано діадну модель структури концепту, що складається з ядра концепту та когнітивної периферії. Периферія поділяється на ближню і дальню [1, с. 65]. Наявність такої кількості відповідників дозволяє трактувати поняття «війна» як ядерну лексичну одиницю концептуального поля, тоді як інші терміни формують когнітивну периферію, репрезентуючи різні аспекти війни, як-от: причини («агресія», «вторгнення»), процеси («наступ», «бойові дії»), наслідки («окупація») та територіальні втрати («окуповані території»). В усіх випадках можна відмітити негативну емоційну конотацію. У порівнянні з ядром інші концептуально споріднені лексеми та словосполучення мають значно нижчі показники частоти (таблиця 1).

Таблиця 1

Частота вживання лексем та словосполучень

Лексема / Словосполучення	Частота % (одиниць)
Війна	100% (702,591)
Агресія	13,22% (92,857)
Бойові дії	11,9% (83,615)
Вторгнення	9,16% (64,367)
Окуповані території	9,15% (64,301)
Окупація	8,39% (58,980)
Наступ	6,16% (43,296)

Дані для таблиці зібрали за відсотковою і кількісною частотою, взявши показники частоти лексеми ВІЙНА за 100%. Проаналізувавши і порівнявши результати, ми отримали краще уявлення інтенсивності вживання цих концептів у підкорпусі «новини» відносно ядра. Таким чином, можна зробити висновок, що до ближньої периферії концепту відносяться такі лексичні одиниці, як «агресія» і «бойові дії», котрі показують результат вище 10%, а до дальньої – «вторгнення», «окуповані території», «окупація» та «наступ», показники яких не перевищують 10% [8; 9; 11; 12; 13; 14].

Після підтвердження концепту ВІЙНА в ролі ядерного було зроблено контекстуальний аналіз 100 дискурсів з метою розподілення за прагматичними функціями концепту. Для цього було вибрано класифікацію Джона Серля, котра складається з п'яти класів мовленнєвих актів: репрезентативи (ствердження, факти), директиви (накази, спонукання), комісиви (обіцянки), експресиви (емоції) та декларативи (висловлювання) [7, с. 54–71].

Репрезентативні функції найчастіше було виражено в контексті констатації фактів та в ситуативних описах: «...найважче випробовування у своїй новітній історії – війну за територіальну цілісність...»; «Ця російська війна проти України...»; «...в умовах тривалої війни на виснаження...» та інших. **Експресивні** функції передавались здебільшого для вираження негативного характеру концепту, його підсилення чи наголошення на ньому: «...нагадуванням про те, за що точиться ця війна...»; «Це шлях у нескінченні війни, злидні...». Але траплялись випадки, коли завдяки концепту були передані й позитивні риси, як-от гордість, сміливість і патріотизм: «...ми б хотіли згадати історії людей, які змінюють хід цієї війни...». **Директиви**, хоча і не надто поширені, але в рамках концепту ВІЙНА є вагомою впливовою одиницею в заклик до дії чи прояву ідеологічної позиції: «Мусимо діяти рішуче у цій війні...»; «Цю війну потрібно називати своїм іменем – агресією...». **Комісиви**, незважаючи на незначні кількісні показники, є впливовими функціональними одиницями й несуть у собі обіцянки і впевненість у діях: «...Ми переможемо у цій війні, я в цьому впевнений...». **Декларативів** було помічено найменшу кількість, що може свідчити також і про їх слабкий вплив на суспільну думку в рамках концепту ВІЙНА, а скоріше, просто передачу інформації юридичного характеру або відношення до неї: «...порушення законів та звичаїв війни...». На основі аналізу було виділено ситуації, коли концепт міг виконувати більш ніж одну функцію, наприклад «Україна, на жаль, виявилася не готовою до цієї гібридної війни...», що має в собі факт і емоційну рефлексію, а отже, може відноситись одразу до репрезентативів і експресивів. Тому всі результати слід сприймати як приблизні (таблиця 2).

Таблиця 2

Використання концепту за його функціями

За функцією	Кількість згадок (прибл.)	Основна роль концепту ВІЙНА
Репрезентативи	~ 65	Передача фактів, аналітики, історичних подій
Експресиви	~ 20	Вираження емоцій (страх, гордість, трагізм)
Директиви	~ 8	Заклики, нормативні твердження
Комісиви	~ 4	Обіцянки дії, прагнення перемоги
Декларативи	~ 3	Юридичні акти

Отже, на основі 100 текстів можна зробити висновок, що найчастіше концепт ВІЙНА виконує репрезентативну функцію, що свідчить про його використання для фіксації об'єктивних реалій чи аналітичного погляду на події. Директивні, комісивні й декларативні є найнижчими показниками (менше 10), що може свідчити, що з 2014 року до початку повномасштабного вторгнення заклики до мобілізації громадськості, а також фіксація політичного статусу війни в соціальних медіа не були поширеними.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження прагматичних аспектів концепту ВІЙНА в українському інтернет-дискурсі соціальних медіа в жанрі новин дозволило виявити специфіку його мовної репрезентації та функціонального навантаження в суспільно-політичному просторі. Аналіз корпусу UkrTenTen2022 підтвердив домінантний статус лексеми «війна», яка не лише фіксує фактологічну інформацію, але й виконує важливі прагматичні функції: репрезентативну, експресивну, директивну, комісивну й декларативну.

Найбільшу кількість вживань концепту зафіксовано в репрезентативній функції, що свідчить про роль війни як об'єктивного явища, яке піддається аналітичному та інформаційному осмисленню. Експресивна функція виявилась другою за частотністю й відображає емоційне наповнення концепту – від страху та трагізму до гордості й патріотизму. Наявність директивів та комісивів указує на його потенціал впливу – мобілізаційний,

переконливий, а в окремих випадках – мотиваційний. Найменше представлена декларативна функція, що пояснюється специфікою жанру «новини» як переважно репортажного, а не юридично-регулятивного.

Розмежування ядерних і периферійних елементів концептуального поля ВІЙНА продемонструвало когнітивну структуру, в якій лексема «війна» виступає центральним елементом, а такі слова, як «агресія», «вторгнення», «окупація», «бойові дії» – когнітивними маркерами, що деталізують та емоційно забарвлюють це поле.

Отримані результати підтверджують, що концепт ВІЙНА виконує важливу комунікативну та ідеологічну функцію в цифровому медіапросторі, впливаючи на формування суспільних наративів, колективної пам'яті й політичної позиції аудиторії. Ці результати створюють підґрунтя для подальших досліджень, перспектива яких вбачається в можливості порівняння концепту ВІЙНА в інтернет-дискурсах, написаних у період після 2022 року, аналізі в міжмовному контексті та дослідження функцій цього концепту в інших жанрах (коментарі, блоги, публіцистика). Таким чином, концепт ВІЙНА постає не лише як мовна одиниця, але й як потужний інструмент впливу в умовах інформаційного протистояння.

Література:

1. Джеріх О.С. «Концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології: поняття та структура. *Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах*. 2018. Вип. 35–36. С. 61–69.
2. Іващенко В.Л. Функціональна топологія концептів як одиниць культури. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 390–397.
3. Крилова-Грек Ю.М. Психолінгвістичні аспекти семантичного поля поняття «війна» в сучасному медійному просторі. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 23. С. 120–130.
4. Семенюк Т., Усик С. Вербальна експлікація концепту УКРАЇНА у сучасному німецькомовному політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2024. Вип. 20. С. 37–42.
5. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987. 614 p.
6. Rosch E. Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General*. 1975. Vol. 104, No. 3. P. 192–233.
7. Searle, J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
8. SketchEngine. Concordance для словосполучення «дія+бойовий». URL: [https://app.sketchengine.eu/#concordance?corpname=preloaded%2Fukrten22_rft2&tab=advanced&queryselector=cql&atts=word&viewmode=kwic&attr_allpos=all&refs_up=0&shorten_refs=1&glue=1&gdexcnt=300&show_gdex_scores=0&itemsPerPage=500&structs=s%2Cg&refs=%3Ddoc.website&cql=%5Bws\(2%2C%2093151502360\)%5D&searchdesc=%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%2B%20%D0%B1%D0%BE%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9&usesubcorp=Genre%20News&showresults=1&showTBL=0](https://app.sketchengine.eu/#concordance?corpname=preloaded%2Fukrten22_rft2&tab=advanced&queryselector=cql&atts=word&viewmode=kwic&attr_allpos=all&refs_up=0&shorten_refs=1&glue=1&gdexcnt=300&show_gdex_scores=0&itemsPerPage=500&structs=s%2Cg&refs=%3Ddoc.website&cql=%5Bws(2%2C%2093151502360)%5D&searchdesc=%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%2B%20%D0%B1%D0%BE%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9&usesubcorp=Genre%20News&showresults=1&showTBL=0)
9. Sketch Engine. Word Sketch для лєми «арєсія». URL: https://app.sketchengine.eu/#wordsketch?corpname=preloaded%2Fukrten22_rft2&tab=advanced&lemma=%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F&lpos=-n&clustercols=0&sort_ws_columns=s&usesubcorp=Genre%20News&showresults=1&structured=1&itemsPerPage=50
10. Sketch Engine. Word Sketch для лєми «війна». URL: https://app.sketchengine.eu/#wordsketch?corpname=preloaded%2Fukrten22_rft2&tab=advanced&lemma=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0&lpos=-n&clustercols=0&sort_ws_columns=s&usesubcorp=Genre%20News&showresults=1&structured=1&itemsPerPage=50
11. Sketch Engine. Word Sketch для лєми «вторгнення». URL: https://app.sketchengine.eu/#wordsketch?corpname=preloaded%2Fukrten22_rft2&tab=advanced&lemma=%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F&lpos=-n&clustercols=0&sort_ws_columns=s&usesubcorp=Genre%20News&showresults=1&structured=1&itemsPerPage=50

